

מבצע "שומר החומות" – עימות בשני ממדים מקבילים

איתי ברון

ישראל פגעה בחמאס קשות, אך הציבור מתוסכל מהתמשכות ירי הרקטות, מחוסר יכולתו של צה"ל למנוע אותו ומהעדרו של ניצחון ישראלי ברור וחד משמעי. סתירה זאת היא תוצאה של שלוש הפתעות שחוזה הציבור הישראלי בימים האחרונים: מכך שהדרג המדיני בחר (שוב) להרתיע את חמאס ולא להכריע אותו; מחוסר יכולתה של הפעילות ההתקפית של צה"ל להפסיק את שיגורי הרקטות; ומהקושי של הצבא להסביר ולהמחיש את ההישגים המשמעותיים שהשיג. הפתעות אלו הן התוצאה של כישלון מתמשך של ההנהגה המדינית והצבאית להסביר לציבור את האסטרטגיה הישראלית ואת מאפייניהם הנוכחיים של עימותים צבאיים. לקראת העימותים הבאים, נכון לנצל את הזמן לתיאום הציפיות של הציבור, להבהרת ההיגיון האמיתי של האסטרטגיה הישראלית, לזיהוי דרך יעילה להסביר את ההישגים הצבאיים ולדיון ציבורי גלוי במאפייני המלחמה בעידן הנוכחי.

ראש הממשלה, שר הביטחון, הרמטכ"ל וקצינים בכירים נוספים, ממשיכים לתאר פגיעה חזקה מאוד בחמאס ולהעריך שהיא תוביל, בסיום המערכה, לחיזוק ההרתעה הישראלית. הם מבטאים בכך שביעות רצון אותנטית מאופן התנהלותו של מבצע "שומר החומות" ומהתוצאות של הפעילות ההתקפית של צה"ל. חמאס אכן נפגע קשות, אבל הציבור בישראל מתוסכל מהתמשכות ירי הרקטות, מחוסר יכולתו של צה"ל למנוע אותו ומהעדרו של ניצחון ישראלי ברור וחד משמעי. באולפני הגל הפתוח בערוצים השונים נתפס כל מטח רקטות נוסף של חמאס כאות לכישלונו של צה"ל לפגוע בחמאס. בעימות הנוכחי קצב האירועים מואץ מזה שאפיין עימותים קודמים ולכן גם תחושת החמיצות המוכרת הקדימה הפעם להופיע.

הסתירה המתסכלת הזאת היא תוצאה של שלוש הפתעות שחוזה הציבור הישראלי במהלך ימי המבצע. היו גם הפתעות (מעטות) שקשורות בפעילותה של חמאס (עצם פתיחת המבצע, הירי לירושלים והמטחים הגדולים לאזור המרכז). אבל שלוש ההפתעות העיקריות הן, כרגיל, על עצמנו: הציבור הישראלי גילה להפתעתו שממשלתו בחרת (שוב) להרתיע את חמאס ולא להכריע אותו; שהפעילות ההתקפית של צה"ל, למרות עוצמתו האדירה, אינה מסוגלת להפסיק את שיגורי הרקטות; ושהצבא מתקשה להסביר ולהמחיש את ההישגים שלטענתו (המוצדקת) השיג במהלך ימי המבצע. לצד מידה גדושה של הדחקה האופיינית לציבור הישראלי, ההפתעות הן גם תולדה של מדיניות הסתרה מכוונת ארוכת שנים המשולבת בכישלון מתמשך של ההנהגה המדינית והצבאית להסביר לציבור את האסטרטגיה הישראלית ואת מאפייניהם הנוכחיים של עימותים צבאיים.

וכך, כאשר החל העימות, גילו הישראלים פעם נוספת את העדיפות הברורה שנותנת ההנהגה המדינית והצבאית שלהם למבצעי הרתעה המתבססים בעיקר על חיל האוויר ואת סלידתה ממבצעי הכרעה שמחייבים הפעלת כוחות יבשה במהלך מתמך לשטחו של האויב. העדפה נגלית כזאת ניתן לזהות לפחות מאז מבצעי האש של שנות התשעים ("דין וחשבון" ו"ענבי זעם") והיא

נותרה עקבית גם במלחמת לבנון השנייה ובשורת המבצעים בעזה. גם הפעם בחרה ישראל במטרה מעומעמת שעניינה "חיזוק ההרתעה". בחירה זו משליכה על אופיו של המבצע ובעיקר על תוצאותיו. למקבלי ההחלטות ברור שלא תהיה בו הכרעה ברורה וחד משמעית ולא תהיה בו תמונת ניצחון. הם גם מעריכים (ובצדק) שלמבצע יש תכלית ראויה שתושג במחיר סביר. אך הציבור, שהמשיך לשמוע גם בשנים האחרונות רטוריקה של "הכרעה" ו"ניצחון", מאוכזב ומופתע.

ההפתעה השנייה קשורה בקושי להתמודד עם שיגורי הרקטות של חמאס. לאורך השנים הצטיידה חמאס באלפים רבים של רקטות, לטווחים שונים, שמוקמו בעמדות מסתור בלב אוכלוסייה אזרחית ובאתרים תת קרקעיים. מערך זה מאפשר לחמאס לשגר מטחים כמעט ללא הפרעה, הן לעוטף עזה, הן לטווח הבינוני (אשדוד, באר שבע) והן לאזור המרכז. עניין זה עומד במרכז תפיסת הלחימה שלה. ישראל בנתה מערך ההגנה אקטיבית ("כיפת ברזל") יעיל באופן יוצא דופן, שהיו לו הישגים מרשימים מאוד במהלך המבצע. היא גם מבצעת מאמץ התקפי גדול כנגד נקודות השיגור. אבל, הסתבר שוב שצה"ל אינו יכול למנוע את שיגור המטחים כמו גם מספר מצומצם של פגיעות קטלניות. מצב עניינים זה אינו ניתן לשינוי מהותי בטווח הזמן הקרוב. לשיגורי הרקטות יש אפוא משמעות אסטרטגית ויכולת לעצב את תודעת המערכה.

ההפתעה השלישית קשורה בשתיים הקודמות. הפעילות ההתקפית של צה"ל אכן גורמת לחמאס נזק משמעותי ביותר שיכול להשליך על תהליך קבלת ההחלטות שלה בעתיד. אבל העימות הנוכחי חושף בעיקר את הפער העצום שיש בנראות של ההישגים של שני הצדדים במהלך העימות עצמו. ההישגים של החמאס – השיגורים, האזעקות, הפגיעות בבתיים וההרוגים – הם ברורים, מיידיים ונתפסים בהקשר של העימות הנוכחי. ההישגים של צה"ל משמעותיים, אבל הם מצטברים והרבה פחות מוחשיים וברורים. כאשר מחברים לפער זה את ההכרה ההולכת וגוברת בחוסר היכולת להפסיק את מטחי הרקטות מתקבלת תוצאה עגומה: הציבור הישראלי פשוט לא חווה את ההצלחה של צה"ל. צה"ל בנה רעיון שמבוסס על הרתעת חמאס מהעימות הבא, אבל הציבור רוצה ניצחון בעימות הנוכחי.

מבצע "שומר החומות" מתנהל אפוא בשני ממדים שונים: באחד, תוקף חמאס את העורף הישראלי במטחי רקטות בכמויות שטרם נראו בעבר; ובשני, תוקפת ישראל את חמאס בעזה בעוצמה ובדיוק גדולים בהרבה מאלו של המבצעים הקודמים. אולם, בפועל, נוצר קשר רופף בלבד בין שני הממדים. נוכח המשך ירי הרקטות, תושבי ישראל שנתונים תחת האש לא מתרשמים יתר על המידה מן ההרס האדיר שממית צה"ל על מערכי האויב וממספר פעיליו שנפגעים. צה"ל לא מצא דרך יעילה להסביר לציבור את ההישגים של הפעילות ההתקפית. השימוש בנתונים אודות מספרי התקיפות והמטרות, מספר הקילומטרים של התשתית התת קרקעית שנפגעה והעמסם סביב ההיגיון הצבאי של התקיפות על הבניינים רבי הקומות – לא סייעו בעניין זה.

במובן זה, נראה שגם לצמרת המדינית והצבאית הייתה הפתעה בימי המבצע. הם גילו (שוב) שהשאיפה להשגת הכרעה ברורה וחד משמעית במלחמת בזק קצרה מאפיינת עדיין את החשיבה של הציבור הישראלי אודות התוצאה הרצויה של עימותים צבאיים. היא גם זו שמהווה את הפרספקטיבה שדרכה מתבונן הציבור על התוצאות בפועל. זאת אחת הסיבות לתחושת התסכול שחווה הציבור הישראלי המועצמת על ידי השיח המתנהל באולפני הגל הפתוח בערוצים השונים. שיח זה נותן עדיפות ברורה לעיסוק במטחי הרקטות המתמשכים ומתקשה להסביר את הישגי

צה"ל. הציפייה (שטרם התגשמה) לסיכול ממוקד של אחת הדמויות המוכרות בהנהגת חמאס משקפת תשוקה לתמונת ניצחון, אך ספק אם גם הצלחתו של מבצע כזה תשנה את תמונת המצב הבסיסית.

תחת האסטרטגיה הנוכחית של הדרג המדיני, ספק אם יש דרך טובה יותר מזו שבה בחר צה"ל להתמודד עם חמאס. הלקחים מעימותים קודמים מלמדים גם שבמבצעים שתכליתם להשיג הרתעה מתחייבת הפרדה בין האירועים והתחושות במהלך הלחימה לבין השפעותיה בטווח הבינוני והארוך. מותר אפוא לקוות שגם הפעם יסתבר כי ההרתעה אכן חוזקה והיא תבוא לביטוי בדמות תקופת שקט ארוכה יחסית. אם אכן כך יהיה, מוטב שההנהגה המדינית והצבאית תנצל את הזמן לתיאום הציפיות של הציבור, להבהרת ההיגיון האמיתי של האסטרטגיה שלה ולדיון ציבורי גלוי במאפייני העימותים הצפויים. זאת, לפני המלחמה עם חזבאללה שתהיה, כמובן, בעייתית הרבה יותר.